

نشانه‌شناسی پرنده، طاووس

* هانیه شیخی نارانی

چکیده: با نگاهی گذرا به آثار تاریخی، ادبی و هنری در می‌یابیم که معنی و نقش پرنده در زندگی فکری و اجتماعی ایرانیان از نقش و جایگاه مهمی برخوردار بوده است. نقش پرندگان در افسانه‌ها و داستان ایرانی بسیار پررنگ است. با توجه به این گستردگی حضور پرندگان، بررسی کاملی در این زمینه صورت نگرفته و توجه چندانی به تصاویر و نقوش پرندگان نشده است. در این تحقیق به بررسی جایگاه پرندگان و شناخت نقش و تصاویر آن، به خصوص طاووس پرداخته شده است.

در ادبیات و زندگی تاریخی ایرانیان با دلایل و طرز فکرهای گوناگون از هر پدیده و موضوع مهم به شکل نمادین، نشانه‌جانشینی را انتخاب کرده و با استفاده از آن درون متن ادبی، تصویری و زندگی اجتماعی، جهان فرهنگی خود را ساخته‌اند. هدف تحقیق شناسایی و استخراج این نشانه‌ها در جهان‌شناسی و اندیشه ایرانی و سایر ملل است. فعالیت‌های هنری نیاز به این دارد که با عرصه‌های اندیشه و تاریخ و فرهنگ پیوندهایی بیابد. هنرمند ایرانی مکلف است با این جنس تفکر، پیشینه فرهنگی ملت خود را به عنوان گنجی ارزنده بررسی نموده و مفاهیم و ارزش‌های آن را به سود اکنون و آینده در آثار خود به طریق‌هایی وارد نماید. اهمیت این پژوهش از این ویژگی ناشی می‌شود. با توجه به اهداف تحقیق که گردآوری و تحلیل نشانه‌ها و نمادهای پرندگان در افسانه‌ها و ادبیات است، روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش از طریق مطالعه اسناد و مدارک موجود در کتابخانه‌ها بوده است و بررسی نشان و نمادهای پرندگان، به روش کتابخانه‌ای و مشاهده‌ای صورت می‌گیرد و از منابع متعدد و معتبر بهره گرفته شده و از نوع تاریخی، توصیفی و تحلیلی است.

واژگان کلیدی: پرنده، طاووس، پر، مرغ زیبا ادبیات ایران.

◆ مقدمه

وقتی به تاریخ و ادبیات ملل مختلف نظر می‌افکنیم به موجودات و پرندگانی بر می‌خوریم، که در این تحقیق به مطالعه و شناخت یکی از این پرندگان (طاووس) پرداخته شده است و از دیدگاه‌های جانورشناسی، سمبلیک، اعتقادات باستانی و باورهای قومی و اساطیری مورد بررسی قرار گرفته است. این موجودات در فرهنگ‌های مختلف به اشکال گوناگون نمایش داده می‌شوند. در بعضی از کشورها سمبل بدنشاسی و شومی و در دیگر سو نماد و سمبل زیبایی، معرفت و هوشیاری می‌باشد.

اسطوره‌های تاریخی در تمام فرهنگ‌های کهن جهان وجود دارد، از جمله در فرهنگ کهن ایران زمین، رابطه و عجین شدن این اسطوره‌ها با فرهنگ و سنن مردم روزگاران قدیم ما را، بر آن داشت تا در مورد یکی از این پرندگان در اساطیر ایران و سایر ملل به بررسی و تحقیق بپردازیم.

◆ طاووس (Peacock)

از نظر جانورشناسی:

طاووس - ع - (بضم و او) مرغی است از نوع ماکیان، به

واسطهٔ پرهای زیبایش معروف است، نر آن دم دراز چتری با پرهای رنگین دارد، پرهايش در اول تابستان می‌ریزد و دوباره می‌روید. مادهٔ آن در سال سوم تخم می‌گذارد و قریب یک ماه روی تخم‌های خود می‌خوابد، نر آن نیز در سه سالگی نمو پرهای دمش کامل می‌شود، بیشتر در جنوب آسیا و هندوستان پیدا می‌شود، در قرون وسطی ثروتمندان اروپا گوشت طاووس را در مهمانی‌های مجلل خود به کار می‌بردند، اما گوشتش چندان گوارا و مطبوع نیست و دیر هضم می‌شود، بیشتر او را برای زیبایش در کاخ‌ها و باغ‌های خصوصی نگاهداری می‌کنند. (عمید، ۲۵۳۷، ۷۱۳).

طاووس دارای پرهایی زیباست و صدایی بلند و تا حدی ناراحت کننده دارد. نر این پرنده چتر زیبایی با دم خود می‌سازد. به سبب پرهای زیبا طاووس را به عنوان یک پرندهٔ زینتی نگاهداری می‌کنند. غیر از طاووس‌های رنگین طاووس سفید ساده و طاووس آبی رنگ هم وجود دارد. (معین، جلد ۲، ۱۳۶۲، ۲۲۰۳).

طاووس مدت‌های مدید است که در هنر و ادبیات شرق و غرب شهرت داشته است. طاووس سبز، که قرن‌ها در چین و ژاپن معروف بود، در قرن ۱۸ م به مغرب زمین برده شد، اما

* کارشناس ارشد ارتباط تصویری (گرافیک)، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی.

طاووس هندی مدت‌ها پیش از تاریخ مسیحی به نواحی کنار مدیترانه رسیده بود. فراعنه مصر و شاهان آسیای صغیر از زمانی نامعلوم در باغ‌های خود طاووس نگاه می‌داشتند. در یونان باستان، طاووس مرغ مقدس رب‌النوع هرا بود، و بر طبق اساطیر یونانی، هرا این مرغ را بسیار دوست می‌داشت. معذک، تا زمان اسکندر مقدونی، طاووس در جهان غرب مرغی کمیاب بود، تا آنکه وی تعداد بیشتری طاووس از هند آورد. از یونان و شرق وسطی طاووس در حدود اواخر دوره جمهوری به روم رسید، و رومیان نخستین مردمی بودند که خوردن این مرغ زیبا را معمول کردند. در میهمانی‌های مجلل قرون وسطی، با وجود سفتی و بی‌مرگی گوشتش، خوراک این مرغ، گرانبهاترین خوراک‌ها به شمار می‌رفت. تا آنکه در قرن ۱۵ م بوقلمون از بر جدید به اروپا رسید خوراک بوقلمون جایگزین خوراک طاووس شد.

زیبایی طاووس و چتر زدنش مستغنی از توصیف است. اما، بر خلاف گمان عامه، چتری که طاووس نر می‌زند با پرهای دمش نیست بلکه با روپوش پرهای دم آنست. پرهای دم طاووس ساده و عادی هستند، ولی سفت می‌باشند، و به عنوان میله‌های چتری که طاووس می‌زند به کار می‌روند. هنگامی که طاووس چتر می‌زند، بال‌هایش فرو می‌افتد، و جانور چند گامی به جلو بر می‌دارد، و آنگاه ناگهان می‌ایستد، و به عقب باز می‌گردد. این نمایش فقط برای جلب توجه طاووس ماده نیست، زیرا در مقابل تماشاگران انسانی نیز طاووس نر همین گونه نمایش می‌دهد. اما باید دانست که طاووس ماده نیز اگر چه بال و پرش رنگ آمیزی بال و پر طاووس نر را ندارد، اگر تحریک شود نمایشی مشابه نمایش جانور نر می‌دهد. (مصاحب، جلد ۲ بخش ۱، ۱۳۴۵، ۱۶۱۱، ۱۶۱۲).

◆ تعاریف

شگفت آنست که این پرنده را با حسن و زیبایی که دارد، به فال بد گیرند و شاید سبب آن باشد که مسبب دخول ابلیس را در بهشت طاووس دانسته‌اند و خروج ابوالبشر را از بهشت نیز به وی نسبت دهند و گویند چون آن حضرت در تمامی مدت زندگانی، از خانه و بنگاه زاد و نژاد و سرای جاودانی خویش آواره گشت. نگاه‌داری این مرغ در خانه از یمن و برکت دور و قرین شأمت باشد. تفصیل این اجمال آنکه، گویند: هنگامی که حضرت آدم^(ع) در بهشت درخت رز را کاشت ابلیس در پای آن درخت، طاووس را سر برید، و آن درخت از خون طاووس مشروب شد، همینکه درخت آغاز برگ بر آوردن کرد، ابلیس میمونی را در بیخ درخت رز ذبح کرد، و آن درخت از خون میمون نیز سیراب گشت، چون

هنگام فرا رسیدن انگور شد، ابلیس شیری را در پای ریشه آن درخت بکشت، و درخت رز از خون شیر هم آبیاری شد، انگور که به کمال پختگی رسید، ابلیس خوکی را بر پایه آن درخت بیجان کرد، درخت از خون خوک نیز آب خورد، از این رو می‌خوارگان را هنگام نوشیدن می، خوی هر چهار حیوان عارض شود، چه همینکه اثر شراب در عروق سرایت کند چهره آدمی در آغاز بر افروخته و چون طاووس رنگین شود، و چون مستی شروع شود، آدمی به رقص و دست و پای کوفتن و بازی گراید، همچون کپی، و چون مستی شدت یابد، خوی شیر و درندگان در وی ظاهر گردد، که نخست با شکار خود بازی کند، و سپس عربده آغازد، وزان پس به بیهوده و هذیان مشغول شود، و در پایان او را رختی سخت رخ دهد و چون جسدی بی روح در خواب رود، و رشته زندگانش گسیخته گردد. (حیاه الحیوان). (دهخدا، جلد ۳۳، ۱۳۳۵، ۶۳، ۶۵).

◆ اعتقادات باستانی

این پرنده اشرافی با دمی به شکل بادبزن سمبل خورشید است. دنباله دایره‌ای شکلش نماد طاق آسمان و لکه‌های چشم مانند آن ستاره‌های آسمان هستند، همین چشم‌ها در آیین بودا سمبل هشیاری و هر پر آن به خاطر داشتن چشم شیطانی سمبل بدشانسی بیان شده است. در مذهب هندو طاووس مرکب کارتیکیا الهه جنگ است. طاووس نر از جفت خود با غرور خواستگاری می‌کند که او را به پرنده‌ای متکبر تبدیل کرده است. (بروس فورد، ۱۳۸۱، ۶۹).

◆ معانی سمبلیک

پادشاهی، تزئینات، تجمل، تکبر، جلال و شکوه، خود بینی، رستاخیز، زندگی توأم با عشق، زندگی درباری، زیبایی، سلطنت، شأن و مقام، شهرت، غرور دنیوی، فنا ناپذیری، مورد ستایش همگان.

◆ باورهای قومی و اساطیری

به اعتقاد پیشینیان طاووس نابود کننده مار است. از این رو، آن عامل حاصلخیزی زمین دانسته‌اند. نفرین‌ها و سوگندهای کفر آمیز به این پرنده یاد می‌شده. مرکب «بنتن» Benten، «جونو» Juno، «مایا» Maya، «هرا» Hera، «یونی» Uni؛ در آئین بودا، مرکب Amitabha، Mahamayuri Sarasvati علامت ملکه «بیزانس» Byzantine. - در هنر مسیحی، مظهر کلیسای مراقبت و هوشیار. پرنده منتسب به عیسی مسیح، قدیس باربارا، سمبل شکوه و جلال آسمانی، زینت آئین‌های مذهبی.

رومی: پرندۀ ژنون، همان مفاهیم هرا را می‌نماید. علامت مشخصه امپراتریس و شاهدخت.

ژاپنی: بودیستوه، کوچاکو مایو Kujaku-Mayoo. اغلب روی طاووس می‌نشست.

مسیحی: بی‌مرگی؛ رستاخیز؛ جان معزز زیرا که پر و بالش را از نو تجدید می‌کند و می‌پنداشتند که گوشتش فساد ناپذیر است. «چشم‌های صد گانه» کلیسای همه چیز بین است. نماد مقدسین نیز هست چرا که دمش به شکل هاله است. طاووس روی گوی مظهر برخاستن از مادیات است. پر طاووس علامت مشخصه قديسه باربارا Barbara است. هندو: گاه دهان برهما Brahma محسوب می‌شود؛ لاکشمی Lakshmi و سکانداکارتیکیا Skanda-karttikeya. ایزد جنگ آن را می‌رانند؛ هنگامی که کامه Kama ایزد عشق بر آن سوار است مظهر هوس بی تابانه است. طاووس علامت مشخصه سرسوتی Sarasvati ایزدبانوی خرد و موسیقی و شعر است.

یونانی: شمسی؛ مظهر ایزد پرندۀ فائون Phaon «خرد کننده» است. اصلاً نشانه پان Pan است، او آن را به هرا هدیه کرد از این رو نماد فلک پر ستاره است؛ هرا، چشم‌های آرگوس را روی دم طاووس جای داد. (کوپر، ۱۳۷۹، ۲۵۲).

در سنت مسیحی طاوس نماد چرخ خورشید است، و از این دیدگاه علامت جاودانگی است: دم طاوس یادآور آسمان پر ستاره است.

در شمایل نگاری غربی، گاه طاوس را در حال نوشیدن از جام افخارستیا [نان و شراب] نشان می‌دهد.

گاه طاوس به صورت مرکب به کار می‌رود، و به نحوی مطمئن سوارکار خود را به مقصد می‌رساند. طاوس حیوان صد چشم خوانده می‌شود، او علامت سعادت ابدی است و نشان دهنده دیدار رویاروی روح با خداوندی خدا است.

طاوس را در مجسمه‌های رومی و در نمادهای خاص خاکسپاری باز می‌یابیم.

طاوس در اسلام نمادی کیهانی است: هنگامی که چتر می‌زند، علامت کیهان و یا قرص کامل ماه و یا خورشید در سمت‌الرأس است. در یک حکایت صوفیانه، احتمالاً از اصل پارسی، آمده است که خداوند ذات را به شکل طاوس فرستاد و در آینه‌ی ماهیت الهی، صورت خود را به او نشان داد. از هیبت حق چنان حالی بر طاوس رفت که قطرات عرق از او جاری شد، و تمام مخلوقات از این قطرات خلقت شدند. چتر زدن دم طاوس نماد گستردگی کیهانی ذات است.

در سنت عرفانی، طاوس نماد تمامیت است، و تمامی رنگها بر چتر گشوده‌ی دم او جمع آمده است. او نشانگر همداتی طبیعت کل مظهرات و نمایانگر لطافت آنها است.

- علامت شهر مقدس «هلیوپولیس» Heliopolis، در مصر باستان.

- یکی از صورت‌های فلکی در آسمان جنوبی.

- در برخی کشورها داشتن پر طاووس نشانه افتخار و در بعضی نشانه چشم شور است.

دم خوابیده طاووس: افسون و پشیمانی.

دم طاووس: آسمان پر ستاره نگاه مراقبت شیطانی. در اساطیر یونان «هرا»، آن را از چشمان «آرگوس» Argus Panoptes آفرید.

طاووس در حال خوردن انگور: در مسیحیت، سمبل شکرگزاری و عبادت خداوند.

طاووس روی شمعدانی یا بالش: عرب‌ها آن را «ملک

طاووس» Melek Taos می‌نامند؛ سمبل خدای خورشید که محور عالم آن را نگاه داشته است.

طاووس و اژدها: آسمان و زمین؛ مشابه آن، پرندۀ با مار، مار بالدار.

طاووس و برگ زیتون: اعلام صلح از جانب کلیسای مسیحیت.

تعبیر خواب: غرور نابجا؛ (طاووس با بال‌های گسترده) ازدواج با شکوه. (جایز، ۱۳۷۰، ۷۹).

♦ طاووس از دیدگاه‌های ادیان و کشورهای مختلف

شمسی؛ با پرستش درخت و خورشید تداعی می‌شود؛ ضمناً تداعی گر، گل صدتومانی نیز هست. مظهر بی‌مرگی، طول عمر، عشق، نماد طبیعی ستارگان آسمان، از این رو مظهر خداگونگی و بی‌مرگی است. اگر پیش از باران ببقراری کند طوفان در پیش است؛ رقص باران او با مارپیچ نیز تداعی می‌شود. دنیا دوستی و تکبر و بطالت نشانه‌های جدید او هستند.

اسلامی: نور که «نفس را چون طاووس گسترده دم می‌دید»، چشم طاووس ملازم چشم دل است.

ایرانی: طاووس‌های ایستاده در دو سوی درخت حیات مظهر ثنویت و طبیعت دو گانه انسان هستند. طاووس نشان دهنده سلطنت و تخت سلطنتی پارسیان نیز هست، «تخت طاووس».

بودایی: دلسوزی؛ پاسداری. باد بزن پر طاووسی نشانه آوالوکی تشوارا Avalokitesvara، است، که در نقش دلسوزی کوان یین Kwan-yin و آمیتا Amitabha نیز هست. چینی: عزت؛ مقام؛ زیبایی. نشانه کوان یین و سی وانگ Si wang mu.

پر طاووس در ازای خدمت ارزشمند به صاحب منصبان عطا می‌شد و نشان دهنده خواست امپراتور بود. علامت مشخصه خاندان مینگ Ming.

زیرا مظهرات پدیدار و ناپدید می‌شوند، به همان سرعتی که طاووس دم خود را باز می‌کند و می‌بندد. (شوالیه گربران، ۱۳۸۵، ۲۰۵-۲۰۸).

فرقه یزیدیه، برای طاووس، بر خلاف بیشتر ادیان، مقامی والا قایل‌اند و آن را واسطه آفریدگار در آفرینش جهان می‌دانند و ویژگی‌هایی به او نسبت می‌دهند که با ویژگی‌های شیطان مطابقت دارد. نَسَفی هنگام بیان تعبیرات عرفانی فلسفی خویش از داستان آدم، در میان آنهایی که از بهشت سوم بیرون آمدند طاووس را «شهوَت» و آدم را «روح» و حوّا را «جسم» و... دانسته است. (یاحقی، ۱۳۸۸، ۵۵۳-۵۵۶).

◆ پرنده پارسی

ارسطو آورده که طاووس و خروس «پرنده پارسی» نام داشته و در نمایشنامه‌های از اریستوفانس اشاره شده که یک سفیر پارسی با خود طاووس‌هایی را به عنوان پیشکش آورده بوده است. اسکندر برای کسانی که طاووس هندی را می‌کشتند، جریمه سنگینی تعیین کرده بود. نقش طاووس بر سکه‌های یونانی آمده است. این پرنده ویژه هرا بود و در اسطوره‌ی آمده که این ایزدبانو آرگوس گول صد چشم را برای نگهبانی معشوق شوهرش، ایو، گمارده بود؛ وقتی زئوس هِرمِس را فرستاد تا آرگوس را بفریبد و بکشد، هرا از چشم‌های گول بهره گرفت تا دم طاووس را زینت بخشد. هر چند طاووس با باران و باروری پیوند داشت، عموماً پرنده ای خجسته و فرخنده فال تصویر می‌شد، اما استثنائاتی هم بر این نگرش وجود داشت. مثلاً در جاوه، طاووس را با شیطان و در موصل واقع در شمال عراق، یزیدی‌ها که شیطان را موجودی شریر نمی‌پنداشتند، این پرنده را طاووس فرشته می‌خواندند. یک شاعر ایرانی به «پای زشت» طاووس اشاره کرده و گفته که طاووس هرگز به بهشت دست نخواهد یافت. حکایتی تقریباً مشابه را در فیزیولوگوس Physiologus می‌توان یافت، که اثری شامل مجموعه داستان مصری در آغاز عصر مسیحی است. در این کتاب آمده که طاووس با دیدن پاهای خود و مشاهده این که پاهای زشتش با زیبایی‌اش همخوانی ندارد، فریادی بر می‌کشد؛ به این ترتیب، مسیحی باید از غرور خود اجتناب ورزد و اندوه خوار گناهان خویش باشد. این مضمون را در قرون وسطی محترم می‌شمردند و گفته‌اند که به محض جیغ کشیدن طاووس به گاه بیداری، زیبایی‌اش را از دست داد، پس مسیحی باید بترسد مبدا پارسایی‌اش را از کف نهد. طاووس از هنر کافر کیشی به هنر مسیحی رسید و در نقش پردازی مسیحی رواج تام یافت و دیری نگذشت که نماد رستاخیز شد و شکوهی دوباره فراچنگ آورد؛ نمونه

هایی از نقوش این پرنده در سردابه‌های رومی مانده است. آگوستین قدیس آورده که گوشت طاووس فاسد نشدنی است. از این نکته می‌توان دریافت که پره‌های طاووس اشیا را از پوسیدن باز می‌داشت؛ البته با پرها از آنها محافظت می‌کردند. در بسیاری از نگاره‌های قرون وسطی، بال فرشته‌ها شامل پر طاووس بوده است (وارنر، ۱۳۸۷، ۵۲۶-۵۲۷).

◆ نقش‌های گرد و چشم مانند طاووس:

در سنن عدیده طاووس نیز نماد قلمرو آسمانی، ماه تمام یا خورشید در سمت الرأس است، چنانکه فی المثل در بیرمانی، نشانه خاندان شاهی است که نسب به خورشید می‌برد. چتر زدن طاووس، یعنی چتر ساختن طاووس دمش را به شکل دایره که تماشایی است و آن چتر طاووسی، به رنگ‌های سبز و آبی می‌درخشد، موجب شده که طاووس «حیوان چند چشم» نام گیرد. در بعضی افسانه‌ها آمده که لکه‌های مدور و دورنگ پر شکوه طاووس، از زهر مارهایی که طاووس شکار کرده و خورد، پدید آمده است. (دوبوکور، ۱۳۷۳، ۹۲-۹۸).

◆ منابع قدیمی

تورات

در تورات از «طاووس» به عنوان یکی از هدایایی که (برای سلیمان پادشاه) با کشتی به شهر «ترشیش» فرستاده می‌شد؛ نام برده شده است: و تمامی ظروف نوشیدنی سلیمان پادشاه از طلا و تمامی ظروف خانه جنگل لبنان از زر خالص بود و نقره در ایام سلیمان هیچ به حساب نمی‌آمد زیرا که پادشاه را کشتی‌ها بود که با بندگان حورام به ترشیش می‌رفت و کشتی‌های ترشیش هر سه سال یک مرتبه می‌آمد و طلا و نقره و عاج و میمون‌ها و طاووس‌ها می‌آورد. پس سلیمان پادشاه در دولت و حکمت از جمیع پادشاهان کشورها بزرگ‌تر شد. (تورات کتاب دوم تواریخ ایام، آیات ۲۱ تا ۲۳). (کتاب مقدس، عهد عتیق (تورات)، ۶۸۴).

◆ منطق الطیر

در روایات مذهبی چنین آمده، طاووس ابتدا در بهشت بود و به سبب آنکه شیطان را در گمراه کردن آدم و حوّا یاری نمود، خداوند از بهشت بیرونش کرده و بر زمین (هندوستان) افکند و به همین جرم، پاهای او را زشت و کریه فرمود. شیخ عطار او را نمودار کسانی قرار می‌دهد که عبادت می‌کنند و امید دارند به بهشت نائل گردند و به فکر بهشت و نعیم جنت، از دیدار حضرت در حجاب شده‌اند. (گوهرین، ۱۳۶۲، ۱۶).

◆ قرآن

طاووس یکی دیگر از چهار مرغی است که حضرت ابراهیم به امر خدا مبادرت به کشتن آن نموده و کنایه از شخصی که به ظواهر خود و تجملات می‌پردازد و چنان غرق در زیبایی‌های خویش است که، معایب خود را نمی‌بیند.

و چون گفت ابراهیم بار پروردگارا به من بنما که چگونه مردگان را زنده خواهی کرد، خداوند فرمود باور نداری گفت آری باور دارم لیکن خواهم تا به مشاهده آن دلم آرام گیرد، خداوند فرمود چهار مرغ بگیر و گوشت آنها به هم در آمیز نزد خود، آنگاه هر قسمتی بر سر کوهی بگذار سپس آن مرغان را بخوان تا سوی تو شتابان پرواز کنند و آنگاه بدان که همانا خداوند بر همه چیز توانا و به حقایق امور عالم داناست. (قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۲۶۰). (مشکینی، ۱۳۸۷، ۴۸).

◆ ضرب المثل‌ها و کنایه‌ها

- هر که طاووس خواهد جور هندوستان کشد.
- طاووس و سرای روستائی! (عشق تو و سینه چومن کس...، انوری).
- و معلوم شد که جگر بط چون پر طاووس و بال او آمد (مرزبان نامه).

- اندرین ملک چو طاووس بکارست مگس.
چرا عمر طاووس و دراج کوتاه چرا مار و کرکس زید در درازی (ابوالطیب مصعبی)

پای طاووس از پر طاووس رسوا می‌شود
زشت در سلک نکویان می‌نماید زشت‌تر (صائب)

طاووس را به نقش و نگاری که هست، خلق
تحسین کنند و او خجل از پای زشت خویش
شخص بچشم عالمیان خوب منظر است
وز خبیث باطنم سر خجالت فکنده پیش (سعدی)

نظیر: من آنم که من دانم.
اندر این روزگار نا سامان
هرکه را علم هست یا هنر است
همچو رویاه هست کشته دم

همچو طاووس مبتلای پراس

(محمد ابن عبد الملک)

دشمن طاووس آمد پراس

ای بسا شه را بکشته فراو

(مولوی)

طاووس را بدیدم می‌کند پر خویش

گفتم مکن پر تو با زیب و بافر است

بگریست زار زار و مرا گفت ای حکیم

آگه نه ای که دشمن جان من این پراس

(ابوالطیب مصعبی)

(دهخدا، جلد ۱، ۲۵۳۷، ۴۴۹، جلد ۲، ۱۰۶۵).

طاووس ابگون خضرا: کنایه از آسمان.

طاووس آتش پر: کنایه از آفتاب.

طاووس پیران اخضر: کنایه از ۱. فرشتگان ۲. ستارگان.

طاووس خلد: کنایه از ۱. هر یک از حوریان ۲. هر یک از غلمان.

طاووس مشرق خرام: کنایه از ۱. آفتاب ۲. آسمان.

طاووس علیین: کنایه از طاووس بهشتی.

طاووس فلک: کنایه از آفتاب.

طاووس ملائک: کنایه از جبرئیل امین.

مثل طاووس در خانه روستائی: کنایه از چیزی گران بها در تصرف مردی بینوا.

مثل طاووس: رنگین و آراسته.

مثل طاووس مست: کنایه از آنکه مانند طاووس نر خرامان و متکبرانه رود.

طاووس پیکر: با اندام زیبا و رنگارنگ.

طاووس رنگ: به رنگ طاووس، مطّوس، رنگی که به طلای زند.

طاووس جمال: به زیبایی طاووس، به جمال طاووس.

طاووس فش (طاووس وش): مانند طاووس.

طاووس کردار: به رفتار و کردار طاووس.

طاووس زیب: با زیور طاووس.

طاووس وار: همچو طاووس، مانند طاووس.

طاووس وار رفتن: ۱. مانند طاووس نر خرامان و متکبرانه رفتن. ۲. نوعی از ورزش کشتی‌گیران که واژگونه شده و خود را مثل طاووس رقصان کنند. (معین، جلد ۲، ۱۳۶۲، ۲۲۰۴).

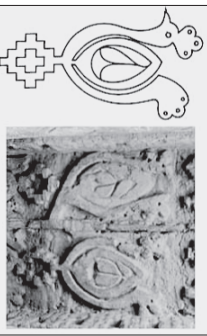

جدول تصاویر طاووس ۱

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کنونی	مکان واقعی	کاربرد	شیوه تزیین	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات و ملاحظات
۱		طاووسی که چتر گسترده است	حدود ۹۷۶ م	ونیز، سن مارک	-	-	حجره (نقش برجسته)	تصویر پرزده و تزیینات (مقتارن)	تمام رخ با بالهای باز	-	بر گرفته از کتاب: هنر ایران - (دوران پارت و ساسانی) تألیف: رمان گیریشمن (رئیس هیات فرانسوی کاوش‌های باستان‌شناسی در ایران) - ترجمه دکتر عیسی بهنام - تهران - ۱۳۶۴ - بنگاه ترجمه و نشر کتاب - ص ۳۰۸
۲		بارزساری نقش طاووس	دوره ساسانیان (قرن ۳-۷ م)	ایران	ایران	بارجه	تزیینی و مقتارن	تصویر پرزده و تزیینات، با نمایش نشانهای	نیم رخ با بالهای نیمه باز	بارجه	بر گرفته از کتاب: نقوش و طرح‌های پارچه‌های ساسانی - بر اساس طاق بستان - تألیف محمد رضا ریاضی - انتشارات میراث فرهنگی - تهران (تصویر از آلبوم)
۳		لوچ چهار گوش با نقش طاووس	سده ششم میلادی	موزه برلن	تیسفون ایران	معماری (لوچ)	نقش برجسته (گچ‌بری)	تصویر پرزده و تزیینات	نیم رخ با بال‌های بسته	گچ	بر گرفته از کتاب: هنر ایران - (دوران پارت و ساسانی) - تألیف: رمان گیریشمن (رئیس هیات فرانسوی کاوش‌های باستان‌شناسی در ایران) - ترجمه دکتر عیسی بهنام - تهران - ۱۳۶۴ - بنگاه ترجمه و نشر کتاب - ص ۲۰۱
۴		مهر ساسانی با نقش طاووس	دوره ساسانیان (قرن ۳ - ۷ م)	-	ایران	مهر	بدوی	تصویر پرزده، احتمالاً نشان‌های الهیاتی	نیم رخ با بال‌های بسته	مهر (احتمالاً سنگ)	بر گرفته از کتاب: Ery - Sasanian Remains from Qasr - I, ABU NAST seals, sealings, and coins, Edited by: Richard N Frye, Harvard University press Cambridge, achusetts.

جدول تصاویر طاووس ۲

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کنونی	مکان واقعی	کاربرد	شیوه تزیین	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات و ملاحظات
۵		نقش طاووس	۹۱۸ هجری	امامزاده هارون ولایت، اصفهان	ایران	معماری (کاشی)	کاشی‌کاری تزیینی	تصویر پرزده و تزیینات (مقارن)	نیم رخ با بال‌های نیمه باز	کاشی	برگرفته از مجله: کتاب ماه هنر، آذر و دی - ۱۳۸۶، دکتر محمد خزایی
۶		نقش طاووس به صورت تکی	دوره شاه عباس اول، صفویه، سده یازدهم هجری	کلیسای وانگ، اصفهان	ایران	معماری (کاشی)	نقاشی روی کاشی (طبیعت‌گر)	تصویر پرزده و طبیعت	نیم رخ با بال‌های باز	کاشی	(همان منبع)
۷		نقش طاووس به صورت تکی	دوره شاه سلیمان، صفویه، سده یازدهم هجری	مدرسه چهار باغ اصفهان	ایران	معماری (کاشی)	کاشی‌کاری تزیینی	تصویر پرزده و تزیینات	تمام رخ با بال‌های باز	کاشی	(همان منبع)
۸		نقش دو طاووس در دو طرف کوزه آب حیات درخت زندگی	دوره شاه عباس صفوی	مسجد امام (شاه سابق)، اصفهان	ایران	کاشی	کاشی‌کاری تزیینی	تصویر پرزده و تزیینات (مقارن)	نیم رخ با بال‌های نیمه باز	کاشی	(همان منبع)

جدول تصاویر طاووس ۳

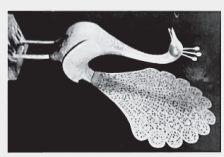

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کنونی	مکان واقعی	کاربرد	شیوه نرسیم	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات	ملاحظات
۹		نقش دو طاووس در دو طرف درخت، تزئینات آجری	دوره آل بویه ، سده سوم و چهارم هجری	ایران	درگاه ورودی مسجد جور خیر اصفهان	تزئینات معماری	انزاعی (حجم)، نقش برجسته)	تصویر پرزده و تزئینات	نیم رخ با بال‌های بسته	آجر	تصویر سمت چپ آن، نقش بازسازی شده شکل کناری	برگرفته از مجله کتاب ماه مهر، آذر و دی ۱۳۸۶ دکتر محمد خزانجی
۱۰		رانده شدن حضرت آدم و حوا همراه طاووس و شیطان (در هیت ازدها) از بهیشت	اواخر قرن دهم هجری	ایران	ایران	برگی از شاهنامه	نقاشانه (نگارگری)	تصویر انسان ازدها و پرزده	نیم رخ با بال‌های نیمه باز	رنگ	قصص الانبیاء اسحاق بن ابراهیم نیشابوری	(همان منبع)
۱۱		نقش قلعه‌کار، درخت زندگی همراه با طاووس	دوره معاصر	ایران	ایران	تزئینات	نقاشانه (نگارگری)	تزئینات	نیم رخ با بال‌های بسته	-	-	(همان منبع)
۱۲		نقش دو طاووس در درون قرص خورشید	۴۶۰ هجری	ایران	برج هشت گوش خرقان	تزئینات	نقاشانه	تصویر پرزده	نیم رخ با بال‌های نیمه باز	-	نقش طاووس و خورشید (مرغ آفتاب)، نقاشی دیواری	(همان منبع)

جدول تصاویر طاووس ۴

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کنونی	مکان واقعی	کاربرد	شیوه تزیین	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات و ملاحظات
۱۳		گورهای از جنس نقره	دوره ساسانیان سده ششم ب.م (قرن ۳-۷ م)	موزه بریتانیا	ایران	طرف	طبیعت‌گرا	تصویر انسان، پرنده و تزیینات	نیم‌رخ با بال‌های بسته	فلز (نقره)	در این تصویر طاووس در پایین گوربه دیده می‌شود و مرغی در بالا حضور دارد
۱۴		نقش طاووس در تزیینات	صفویه، سده یازدهم هجری دوره شاه عباس اول (صفویان)	ایران	نمای بیرونی قصر هشت بهشت اصفهان	معماری (کاشی)	نقاشی روی کاشی (طبیعت‌گرا)	تصویر پرنده و تزیینات	تمام‌رخ با بال‌های باز	کاشی	طاووس با بال‌های باز نمایش داده نشده است. برگرفته از مجله کتاب ماه هنر، آذر و دی ۱۳۸۶. دکتر محمد خواجه
۱۵		نقش طاووس	-	ایران	نقاشی دیواری قصر تالین	نقاشی	نقاشانه	تصویر پرنده	تمام‌رخ با بال‌های نیمه باز	رنگ	طاووس در مرکز صفحه با بال‌های گشوده نمایش داده شده است. (همان منبع)
۱۶		نقش دو طاووس	احتمالاً دوره صفویه (قرن ۱۰-۱۱ ه.ق)	ایران	خیابان هارونیه، اصفهان	معماری (کاشی)	بدوی	تصویر پرنده (مقتارن)	نیم‌رخ با بال‌های نیمه‌باز	کاشی	سر در ورودی یکی از بناهای خیابان هارونیه، اصفهان (همان منبع)

جدول تصاویر طاووس ۵

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کنونی	مکان واقعی	کاربرد	شیوه ترسیم	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات و ملاحظات
۱۷		نقش طاووس	دوره قاجار (قرن ۱۲-۱۴ هـ.ق)	ایران	ایران	سجاده	نقاشانه	تزیینات (مقتارن)	نمبرخ با بال‌های نیمه باز	-	بر گرفته از مجله کتاب ماه هنر، آذر و دی ۱۳۸۴. دکتر محمد خزایی
۱۸		تنگ آبخوری با نقش طاووس	بعد از ساسانیان	موزه هرمیچانز	ایران	ظروف	انترزایی	تصویر پرزده و تزیینات	نمبرخ با نمبرخ با بال‌های نیمه باز	برنز، کنده‌کاری و میناکاری‌شده	A SURVEY OF PERSAN ART. FROM PREHISTORIC TIMES TO THE PRESENT. ARTHUR UPHM POPE - EDITOR. PHYLLIS ACKERMAN, ASSISTANT EDITOR جلد ۷
۱۹		نقش طاووس	دوره ناصرالدین شاه قاجار (قرن ۱۲-۱۴ هـ.ق)	موزه ایرا باستان تهران	ایران	تزیینی	انترزایی	تصویر پرزده و تزیینات	تمامخ با بال‌های باز	فلز	بر گرفته از مجله کتاب ماه هنر، آذر و دی ۱۳۸۴. دکتر محمد خزایی
۲۰		پارچه با نقش طاووس‌های مقتارن در مقابل درخت زندگی	تأثیرپذیری هنر اسلامی از هنر ساسانیان (قرن ۱۲-۱۴ هـ.ق)	ایران	ایران	پارچه	تزیینی و مقتارن	تصویر پرزده و تزیینات	نمبرخ با بال‌های بسته	پارچه	بر گرفته از کتاب: هنر اسلامی-کابل. ج۱. دوری - ترجمه رضا بسیری - ص ۱۳۲

جدول تصاویر طاووس ۴

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کنونی	مکان واقعی	کاربرد	شیوه تزیین	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات و ملاحظات
۲۱		طراحی تمبر با استفاده از نقش طاووس	-	ایران	ایران	تمبر	طبیعت‌گرا	تصویر پرزده و تزئینات	تمام رخ با بال‌های باز	رنگ و کاغذ	طراحی تمبر با استفاده از نقش طاووس، تمبر مشترک ایران - قزوینستان
۲۲		پر طاووس، قسمتی از نقش داخل کاسه	قرن سیزدهم	موزه بریتیش	کاشان، ایران	ظروف	تزیینی	تصویر پر	-	-	A SURVE OF PERSAN ART . FROM PREHISTORIG TIMES TO THE PRESENT. ARTHUR UPHM POPE . EDITOR. PHYLLIS ACKERMAN . ASSISTANT گروه: از جلد ۴ کتاب:
۲۳		طراحی حروف، حرف را با (الف)	-	ایران	ایران	طراحی حروف	تزیینی	تصویر پرزده و حروف	نیم رخ با بال‌های نیمه باز	رنگ	LART CALLIGRAPHIQUE . Abdelkebir Khaiti . Mohammed Syvhnassi - chene Page 181 گروه: از کتاب:
۲۴		نقش طاووس روی صفحه فلزی	قرن هفدهم	موزه هرمیتاژ	ایران	طراحی حروف	تزیینی	تصویر پرزده و حروف	نیم رخ با بال‌های نیمه باز	فلز	A SURVE OF PERSAN ART . FROM PREHISTORIG TIMES TO THE PRESENT. ARTHUR UPHM POPE . EDITOR. PHYLLIS ACKERMAN . ASSISTANT گروه: از کتاب: جلد ۴

جدول تصاویر طاووس ۷

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کوفی	مکان واقعی	کارکرد	شیوه تزیین	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات و ملاحظات
۲۵		طراحی حروف، حرف (ب)	-	ایران	ایران	طراحی حروف	تزیینی	تصویر پرندۀ و حروف	نمبرخ با بال‌های نیمه باز	رنگ	برگرفته از کتاب: L'ART CALLIGRAPHIQUE . Abdelkebir Khattabi . Mohammed Siyemelmassi - chene Page 148
۲۶		طراحی حروف، حرف لام (ل)	قرن ۸ و ۷	-	ایران	طراحی حروف	تزیینی	تصویر پرندۀ و حروف	نمبرخ با بال‌های نیمه باز	رنگ	از آثار خطاط مشهور، خالد بن حنیف همان منبع، ص ۱۴۸
۲۷		طراحی حروف، حرف نون (ن)	-	ایران	ایران	طراحی حروف	تزیینی	تصویر پرندۀ و حروف	نمبرخ با بال‌های نیمه باز	رنگ	همان منبع، ص ۱۸۱
۲۸		طراحی حروف، حرف کاف (ک)	-	ایران	ایران	طراحی حروف	تزیینی	تصویر پرندۀ و حروف	نمبرخ با بال‌های نیمه باز	رنگ	همان منبع، ص ۱۸۱

جدول تصاویر طلاوس ۸

ردیف	تصویر	عنوان	دوره و تاریخ	مکان کنونی	مکان واقعی	کارکرد	شیوه تزیین	عناصر شاخص	زاویه نمایش	مواد	توضیحات و ملاحظات
۲۹		ورقه ای از تزیینات دیواری با نقش پرنده متقارن	قرن ششم و هفتم هجری	ایران	ایران	معماری (گچبری)	انتزاعی	تصویر پرنده و تزیینات	نمبرخ با بال‌های نیمه باز	گچبری	گچبری رنگارنگ، ارتفاع ۷۱ سانتی‌متر، متعلق به دیموتی بر گرفته از کتاب: شاهکارهای هنر ایران از تور ایهام یوب اقتباس و نگارش دکتر پرویز تافل خالری- تهران ۱۳۸۴ - شرکت انتشارات علمی و فرهنگی
۳۰		پارچه پشم و ابریشم با نقش پرنده متقارن	قرن چهارم هجری	مجموعه آقا و خانم آواراد جکسن هولمز	ایران	پارچه	تقارن	تصویر پرنده (مقارن)	نمبرخ با بال‌های باز	پارچه پشم و ابریشم	پارچه به رنگ بنفش و زرد، ۵۹ سانتی‌متر (همان منبع)
۳۱		مجسمه طلاوس	قرن ۱۳ هـ ق (افشاریه و زندیه)	گنجه دوره اسلامی	اصفهان ایران	مجسمه	انتزاعی	تصویر پرنده و تزیینات	نمبرخ با بال‌های باز	فولاد طلا کوب	بر گرفته از کتاب: فلز کاری نوشته حسین توری - پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی و آموزش عالی سوره انتشارات سوره مهر، تهران - ۱۳۸۷
۳۲		مینیاتورهای مکتب ایران و هند، با نقش دو طلاوس	قرن ۱۱ هـ ق (صفویان)	ایران	ایران	نگارگری	تقارن (طبیعت‌گرایانه)	تصویر پرنده و تزیینات	نمبرخ با بال‌های نیمه بسته	رنگ	منسوب به منصور ملقب به نادر العصر، اندازه ۱۹۱ x ۱۰۸ سانتی‌متر بر گرفته از کتاب: گل و مرغ - دریچهای بر زیبایی شناسی ایرانی - جهانگیر شهبادی، ترجمه منابع انگلیسی، مقدمه و فهرست: هما بینا - تهران کتاب خورشید ۱۳۸۴

توضیحات و ملاحظات	مواد	زاویه نمایش	عناصر شاخص	شیوه ترسیم	کارکرد	مکان واقعی	مکان کنونی	دوره و تاریخ	عنوان	تصویر	ردیف
طاووس فولادی که با تصاویر پیکردار و کتیبه‌ها کنده کاری شده است، دارای روکش طلا است و چشم‌هایی پرنده نیز با فیروزه کار شده است. تصویر حضرت علی خلیفه چهارم و امام اول شیعیان و دو پسرش حسن و حسین، در تزئین مرکزی بر روی دم چتری شکل این پرنده نمایش داده شده‌اند. ارتفاع ۸۹ سانتی‌متر. بر گرفته از کتاب: فلک‌الرای اسلامی، تألیف: ریچل وارد مترجم: مهناز شایسته فر، انتشارات مؤسسه مطالعات هنر اسلامی، تهران ۱۳۸۴	فولاد	نیم‌رخ با بال‌های باز	تصویر پرنده و تزئینات	انتزاعی	مجسمه	ایران	ایران	سده نوزدهم / سیزدهم	طاووس فولادی		۳۳

براساس مطالعات انجام گرفته بر روی تصاویر این نتایج حاصل گردیده است:

- بیشترین حضور به دست آمده از طریق بررسی صورت گرفته در جدول‌ها به دوره‌های زیر مربوط است.
طاووس: دوره صفویان (قرن ۱۷-۱۸ میلادی، قرن ۱۱-۱۲ هجری قمری) و دوره ساسانیان (سده ششم بعد از میلاد، قرن ۳-۷ میلادی).
- مطابق نتایج به دست آمده، اسناد تصویری مورد پژوهش نقش طاووس در شرایط کنونی در این مکان‌ها قرار دارند.
اصفهان: امامزاده هارون ولایت، اصفهان - کلیسای وانگ، اصفهان - مدرسه چهار باغ اصفهان - مسجد امام (شاه سابق) - موزه ایران باستان تهران
- در موزه‌های سایر کشورها نیز آثاری از این پرنده مشاهده شده است، از جمله موزه بریتانیا موزه ارمیتاژ موزه هونیو، سن مارک - موزه برلن، اما به طور کلی در موزه‌ها و مجموعه‌های خصوصی ایران این آثار بیشتر مشاهده شده است.
- براساس بررسی‌های انجام شده بر روی تصاویر (جدول‌ها)، مناطقی از ایران که تصاویر طاووس بیشتر در آن دیده می‌شود بدین قرار است:
اصفهان: درگاه ورودی مسجد جور خیر اصفهان، نمای بیرونی قصر هشت بهشت اصفهان، خیابان هارونیه، تیسفون، برج هشت گوش خرقان، کاشان و در تمامی نقاط ایران این نقوش دیده شده است.
- مطابق نتایج به دست آمده بر روی تصاویر (جدول‌ها)، کارکردهای متفاوتی برای نقش طاووس وجود دارد، که بیشترین آنها به قرار زیر است: (معماری و تزئینات).
از دیگر موارد کارکرد آن می‌توان به کاشی، لوح‌های گچی، تصاویر نقاشی در شاهنامه، ظروف، پارچه، طراحی حروف و مهر اشاره کرد.
- براساس بررسی‌های انجام شده بر روی تصاویر (جدول‌ها)، بیشترین شیوه ترسیم طاووس به شرح زیر می‌باشد: (نقاشانه «طبیعت‌گرا»، انتزاعی).
- عنصر شاخص بر روی این آثار بدین قرار است: طاووس: (تصویر پرنده و تزئینات).
- در تمامی آثار جمع‌آوری شده پرنده به عنوان عنصر شاخص مطرح است و در برخی موارد از آن به عنوان عنصر تزئینی استفاده شده است.
- با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته بر روی آثار بیشترین زاویه نمایش مورد استفاده در طاووس از زاویه نیم رخ است. از آنجایی که آثار بیشتر به صورت دو بعدی نمایش داده شده‌اند، از زاویه دید (نیم‌رخ) بیشتر از سایر زوایا استفاده شده است.

حسود بود و معشوق‌های زئوس را به شدت آزار می‌داد.

5. Uni

6. Sarasvati, Mahamayuri, Amitabha

7. Byzantine

۸. هلیوپولیس (به یونانی Ἡλίου πόλις یا Ἡλιούπολις) نام شهری بوده است در مصر باستان. این شهر چندی پایتخت دولت مصر پایین بود. در گذشته این شهر مرکز خورشیدپرستی در مصر بوده است و نام یونانی هلیوپولیس هم معنای شهر خورشید را می‌دهد.

نام مصری این شهر از روی نوشته‌های هیروگلیف به صورت ایونو خوانده شده است که معنای جای ستون‌ها را می‌رساند.

۹. آرگوس صد چشم (به یونانی Ἄργος Πανόπτης ، به انگلیسی panoptes Argus)، در اسطوره‌های یونان، از قهرمانان یونانی بود که چشمان بسیاری در بدن داشت.

او را آرگوس مشاهده‌گر می‌گفتند به دلیل آن‌که چشمان فراوانی داشت. در بسیاری از داستان‌ها و نقاشی‌ها ۱۰۰ چشم برای او ذکر کرده‌اند که در سراسر بدن او قرار داشتند.

۱۰. در باور ایزدی‌ها، شیطان دشمن اصلی بشریت نیست، بلکه مقربترین فرشته خداوند و نخستین آفریده اوست و ملک طاووس نام دارد؛ فرشته‌ای که خداوند تنها با این انگیزه به او فرمان داد به آدم سجده کند که او را بسجد و هنگامی که او از سجده‌کردن سر باز زد، بر تقریبش به درگاه الهی افزوده شد و خداوند اداره جهان را به او سپرد.

۱۱. در ادیان هندی، این حرکت نماد نیکوکاری خدا و قدرت او در برآوردن یک آرزو و یا انجام دادن یک نذر است. این حرکت خاص، آوالوکی تشوارا، در بخش اعظم تجلیات شرقی او و خدایان عمده هندی است. در فرهنگ ایرانی نماد استادی، هنرمند بودن و... است.

۱۲. بین و یانگ، چینی ساده‌شده 阴阳 چینی سنتی 陰陽، مفهومی است در نگرش چینیان باستان به نظام جهان. بین و یانگ شکل ساده‌شده‌ای از مفهوم یگانگی متضادها است. بین و یانگ نشان دهنده قطب‌های مخالف و تضادهای جهان هستند.

۱۳. معنی لغوی: روشنایی بی کران؛ نماد: تحول از شهوت و آز و طمع

14. Si wang mu

۱۵. امپراتوری مینگ، چینی 明朝 یا امپراتوری مینگ بزرگ دودمان پادشاهی چین از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۶۴۴ میلادی بود، که پس از فروپاشی پادشاهی مغولان یوان بنیاد گذاشته شد. مینگ آخرین دودمان پادشاهی چینیان بود که آن‌ها قدرت اصلی را در دست داشتند. هونگ‌وو، رهبری شورش عمومی علیه پادشاهی یوان را بر عهده داشت.

16. Kujaku Mayoo

17. Barbara

● با توجه به مطالعات صورت گرفته بر روی تصاویر (جدول‌ها) بیشترین مواد استفاده شده در تصاویر طاووس بدین قرار است: (رنگ کاشی فلز).

◆ نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌هایی که انجام شد، دریافتیم که سیر تحول تفکرات اعتقادی بشر از دوران باستان تاکنون نسبت به پرنده و پرندگان، حضوری چشمگیر داشته است. توجه به نمادها و نشانه‌ها و سمبل‌های آنها، که همگی حکایت از احترام و ارزش نهادن انسان‌ها به پرنده است دیده می‌شود.

تأثیری که این موجود زنده بر زمین و حیات بشری می‌گذارد، باعث شده است تا در دوره‌های مختلف تاریخی از دغدغه‌های انسان امروزی محسوب شود و بر زندگی تأثیر فراوانی گذارد. تحقیق حاضر به بررسی و شناخت این پرندگان به خصوص طاووس، در تاریخ و ادیان مختلف پرداخته است و به این معانی و مفاهیم دست پیدا کردیم:

در طول تاریخ برحسب هستی‌شناسی و تغییرات آن، برخورد با موضوع نقش‌ها و شیوه‌های ترسیم و نمایش و استفاده دگرگونی یافت. در نخستین روزهای ترسیم هر شکلی، خام دستی و نگاه طبیعت‌سازانه، آشکارا به چشم می‌خورد. اما هر نقشی به تدریج و با ترسیم بیشتر در طول سال‌های فراوان بهبودی یافته، ساده شده و ارزش‌نشان‌های در ترسیم آن آشکارتر می‌گردد. پراکندگی نقش‌ها و تعلق آن‌ها به بوم‌های متفاوت، مدت‌های مختلف و نیز توان فن در اجرای نقش؛ همه سبب دگرگونی در شکل‌نهایی می‌شده، نقش‌ها گاهی اوقات زمخت و ناپیراسته، گاهی فاخر و شکوهمند، گاهی ساده و مظلوم و مردمی، گاهی فاخر و شاهانه به نمایش در آمده‌اند.

در بسیاری از تصاویر و نقوش می‌توان ردپایی از نظرات اعتقادی، باورهای قومی و اساطیری و آئینی را مشاهده کرد. در بین کتب و نسخه‌های خطی قدیمی که مربوط به پرندگان مختلف می‌باشد، می‌توان تأثیر فرهنگ و تمدن و نوع تفکر مردمان آن زمان را مشاهده کرد.

◆ پی‌نوشت

1. Banten

2. Juno

۳. مایا در اسطوره‌های یونانی یکی از دختران اطلس بود.

۴. هرا (به یونانی: ΡαΰΗ)، در اسطوره‌های یونان، ملکه آسمان‌ها است. او فرزند کروئوس و رئا و خواهر زئوس بود. با زئوس ازدواج کرد و آرس، هبه و هفایستوس را به دنیا آورد. او زنی سخت‌گیر و بسیار

- الهی قمشه‌ای، قم، چاپ سی‌ودوم، مرکز چاپ و نشر قرآن کریم، ۱۳۸۷.
۹. کتاب مقدس، عهد عتیق (تورات)، تهران، انتشارات انجمن کتاب مقدس ایران.
۱۰. کوپر، جی. سی فرهنگ مصور نمادهای سنتی، ترجمه؛ ملیحه کرباسیان، تهران، نشر فرهاد، ۱۳۷۹.
۱۱. گوهرین، صادق، شاهکارهای ادبیات فارسی - خلاصه منطق الطیر، تهران، موسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۲.
۱۲. مصاحب، غلامحسین، دایرةالمعارف فارسی، جلد دوم، بخش اول (ش ل)، تهران، ۱۳۴۵.
۱۳. معین، محمد، فرهنگ فارسی، جلد دوم (د ق)، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۲.
۱۴. وارنر، رکس، دانشنامه اساطیر جهان، برگردان: ابوالقاسم اسماعیل پور، تهران، چاپ دوم، نشر اسطوره، ۱۳۸۷.
۱۵. یاحقی، محمدجعفر، فرهنگ اساطیر و داستانواره‌ها در ادبیات فارسی، تهران چاپ دوم، نشر فرهنگ معاصر، ۱۳۸۸.

فهرست منابع تصویری (کتابهای فارسی)

- ۱ - اپهام بوپ، آرتور، شاهکارهای هنر ایران، اقتباس و نگارش دکتر پرویز ناتل خانلری تهران - ۱۳۸۴ شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۲ - ریاضی، محمد رضا، نقوش و طرح‌های پارچه‌های ساسانی، بر اساس طاق بستان، تهران - انتشارات میراث فرهنگی.
- ۳ - شهدادی، جهانگیر - گل و مرغ دریچه‌ای بر زیبایی شناسی ایرانی، ترجمه: منابع انگلیسی، مقدمه و فهرست: هما بینا - تهران - ۱۳۸۴ کتاب خورشید.
- ۴ - گیریشمن، رمان - هنر ایران (دوران ماد و هخامنشی)، گیریشمن: رئیس هیات فرانسوی (کاوش‌های باستان شناسی در ایران)، ترجمه دکتر عیسی بهنام، تهران، نشر کتاب، ۱۳۶۴.
- ۵ - وارد، ریچل، فلز کاری اسلامی - ترجمه: مهناز شایسته‌فر تهران، انتشارات موسسه مطالعات هنر اسلامی، ۱۳۸۴.
- ۶ - یآوری، حسین، فلز کاری، پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی و آموزش عالی سوره - تهران، انتشارات سوره مهر، ۱۳۸۷.

(مجله)

- ۱ - خزایی، محمد، مجله کتاب ماه هنر، آذر و دی ۱۳۸۶.

(کتابهای لاتین)

- 1 - A SURVE OF PERSAN ART . FROM PREHISTORIG TIMES TO THE PRESENT. ARTHUR UPHM POPE - EDITOR: PHYLLIS ACKERMAN. ASSISTANT EDITOR.
- 2 - Ery-sasanian Remains from Qasr - I ABU Nasr seals sealing, and coins, Edited by : Richard N.Frye .Harvard University press Cambridge , Massachusetts .
- 3- LART CALLIGRAPHIQUE. Abdelkebir Khatibi. Mohammed Siyelmassi - chene .

۱۸. برهمن یا برهما واژه‌ایست که از زبان هندی به زبان فارسی آمده و به معنای پیشوا و روحانی برهمنی است. همچنین طبقه برهمنان برجسته‌ترین طبقه درمیان گروه‌های مردم در هندوستان بوده‌اند.
۱۹. لاکشمی یا مهالاکشمی، سانسکریت लक्ष्मी ایزدانوی توانگری و پیروزبختی در آئین هندو است. لاکشمی را به سان زنی که بر روی گل نیلوفر آبی ایستاده است، تصویر کرده اند. به همین دلیل، او را به نام پادماپریا، کسی که نیلوفر دوست دارد نیز می‌خوانند. او همسر خدا ویشنو است که هندوان در جشن دیوالی وی را نماز می‌برند.

20. Skanda karttikeya

21. Kama (ایزد عشق)

۲۲. سرسوتی، سانسکریت सरस्वती؛ تایلندی ๔๓๓๓๓๓؛ ژاپنی 弁才天 / 弁財天 ایزدانو آموزش، هنر، خنیاگری و رودخانه در آئین هندو است. سرسوتی را به نام رودخانه سرسوتی در ودا، بدین نام خوانده اند. هندوان وی را همسر برهما، خدای آفرینش می‌دانند. وی به همراه پروتی و دورگا، از سه ایزدانوی جودانه آئین هندو است که همسران سه خدای آئین هندو برهما، ویشنو و شیوا هستند. فرزندان سرسوتی، وداها هستند که کهن‌ترین نوشته‌های مینوی آئین هندو به شمار می‌آیند.

23. Phaon

24. Pan

25. Physiologus

فهرست منابع و مأخذ (کتاب)

۱. بروس فورد، میراندا، نماد و نشانه‌ها در جهان، ترجمه: ابوالقاسم دادور - زهرا تاران، تهران، انتشارات کلهر / دانشگاه الزهراء، چاپ اول ۱۳۸۸.
۲. جابز، گرتروود مبل‌ها، کتاب اول: جانوران، ترجمه و تألیف: محمد رضا بقا پور، تهران، چاپ اول، ناشر: مترجم، ۱۳۷۰.
۳. دبوکور، مونیک رمزهای زنده جان تهران، چاپ اول، ۱۳۷۳.
۴. دهخدا، علی اکبر، امثال و حکم، جلد اول، تهران چاپ چهارم، موسسه انتشارات امیر کبیر، ۲۵۳۷.
۵. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، شماره مسلسل: ۲۳ شماره حرف (ط): ۱ (ط طاهرزاده) جلد سی‌وسه، تهران، خورشیدی، چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۳۵.
۶. شوالیه، ژان و آلن گربران، فرهنگ نمادها (جلد چهارم، حرف ش تاگ) ترجمه و تحقیق: سودابه فضایی، تهران، چاپ اول ناشر: انتشارات جیحون، ۱۳۷۹.
۷. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، چاپ دوازدهم، موسسه انتشارات امیر کبیر، ۲۵۳۷.
۸. قرآن کریم، زیر نظر حضرت آیت الله مشکینی، ترجمه: مهدی